

Miért nincs információpolitikánk?

Az esszé azokat az okokat próbálja felderíteni, amelyek miatt Magyarországon mindmáig nincs korszerű információpolitika. Az okok mindegyikét a piacgazdaság hiányára vezeti vissza. Nyugati példákat hoz fel arra, hogy a piacgazdaság körülményei között miként építkezik alulról az információgazdaság, s ezt miként ösztönzi az állam információpolitikai kötelezettségvállalása.

Szluka Emil, okleveles gépészmérnök, szakíró, a Népszabadság ny. tudományos munkatársa, a GTE, a MUOSZ tagja. Előzőleg a Gyárkémény- és Kazánépítő Vállalat tervezőmérnöke, az NME tanársegédje, a Forgácsoló Szerszámok Gyára üzemvezető mérnöke, a Villamosipari Kutató Intézet tudományos munkatársa. Szerzője, társszerzője hét szak- és ismeretterjesztő könyvnek; közülük a legutóbbi a *Tudni vagy nem tudni* c. informatikai kiadvány (lásd TMT, 36. köt. 7–8. sz. 1989. p. 326–327.), közös munka Ágoston Mihállyal, az OMIKK főigazgatójával, aki a kötet megírását, kiadását kezdeményezte, irányította (lektor: Horváth Péter). Alapítója a *Technika* c. műszaki szemlének (1957), újabban (1986–87) főszerkesztője, kezdeményezője és szerkesztője a *Mérnök vagyok*, az első honi *Természettudományos és Műszaki Ki Kicsoda* kiadványoknak (ez utóbbi Schneider Lászlóval).

Papíron sok minden történt már, hogy az információt Magyarországon is értékének megfelelően helyezzük el az értékek piacán, de csak részeredmények születtek és születnek az úttörő munkát vállalók aránytalan és bizonyos értelemben magányos erőfeszítései, kezdeményezései nyomán. Közben minden lehetséges módon és kínálkozó alkalmakkal – kormányváltások, gazdaságpolitikai reformlépések stb. alkalmával – a fenti cél érdekében sorozatos jelzések történnek a közélet, a gazdaság, a fejlesztések és a tudományok minden elérhető inputján. Interaktivitás a vezető szervezetekkel és szervezetekkel mégsem alakul ki, noha fellángolások e téren is vannak, de mint a szalmaláng, gyorsan kihunynak. Ezalatt pedig folyamatosan gyűlik az a forrásanyag, amely a rendszeresen és huzamosan nyomon követett nemzetközi információgazdaság fejleményeiből táplálkozik. A kínálat azonban nagyobb, mint a kereslet. A probléma nem az, hogy az előbbi lenne szükségtelenül nagy, sokkal inkább az, hogy az utóbbi kisebb az indokoltnál, a szükségesnél.

Szakembereink körében közismert a fejlett – és a fejlődő – országok részint magán-, részint nemzeti, illetve állami információpolitikai szervezeteinek és eljárási módozatainak fejlődése, fejlesztése. Vajon miért nem érdeklődik iránta a politikai gyakorlat Magyarországon? Több a kérdőjelünk e téren, mint a felkiáltás, miszerint végre nemcsak *információgazdaságtannal*, de helyiel-közzel jól működő *információgazdasággal* is rendelkezünk. S ami mégiscsak

működik nálunk, azt nem veszik tudomásul az illetékes kormánykörök, valahogy nem jönnek rá, mit kezdjenek vele.

E vonatkozásban mintha visszája lennének az Egyesült Államoknak, amely tudvalevőleg az információs társadalom első számú megtestesítője. Számos amerikai szakember vallotta már be, hogy míg sokáig a világ vezető ipari társadalmának hitte az USA-t, nem vette észre, hogy ezen a fokon és színvonalon felülemelkedve, már régen információs társadalommá vált. Tehát az amerikaiak tudatilag maradtak el saját viszonyaikhoz képest. Nálunk éppen fordítva áll a dolog: mi ugyan tudjuk, hogy bár afelé kellene fejlőd-nünk, még korántsem vagyunk információs társadalom, a tényleges haladás mégis felettébb lassú.

***

Ezért sürgetjük ismételtlen és kitartóan az információpolitikai ür kitöltését. A mindenkori kormányzat rá is bólint, tesz is intézkedéseket *saját* informatikai éhségének csillapítására, de a helyzetet nagyjából a süketek párbeszéde jellemzi. Úgyhogy mindazokban, akik valódi előrelépéseket remélnék a nemzetközileg értékelhető, legalább középszintű felzárkózás felé, felmerül a kérdés, hogy vajon nem az információtudomány szakzsargonja szigetel-e el az interaktív társadalmi terület szakértő testületei és a kormányzati szervek illetékesei között? Vajon ugyanazt értjük-e információpolitikán, mint a professzionális politika? De még a közgazdászok körére is gondolhatok, ha látom és tapasztalom, hogy az értékképzés, a teremtő élet forrásanyagában, könyvelésében, tervezésében, a piacgazdálkodásra irányuló törekvések fogalomálmányában stb. stb. minden más helyet, funkciót és perspektívát kap, csak az információpolitika nem.

Feltehető a kérdés, kit és mit szolgál tulajdonképpen az információpolitika? Netán az informális rendszereket, azzal a felkiáltással vagy éppen be nem vallott elképzeléssel, hogy a nyitottság minden oldalú kiterjesztésével az információpolitika máris megtette a magáét? Megtehetné persze, ha – mondjuk – mérhető hatással lenne a bankkamatokra, a költségvetés bevételeire s közvetlenül a vállalkozások, a termelési szektorok és ágazatok nyereségére. Ha legalább annyit elmondhatnánk róla, mint amennyit megengedünk magunknak elmondani a tőkehaszon-

ról, vagyis arról, hogy végül is nem bűnös az, aki érti, miként lehet nemcsak munkából, de pénzből is pénzt csinálni. "Alsóbb" szinteken, a közember gondolkodásában az információpolitika hiánya – érthető módon – egyszerűsödik, főként telefonhiányt jelent. A módszeresebben érdeklődők és informáltak tudati síkján említések a polgári szolgáltatások nálunk elhanyagolt területei rémlenek fel, főként a sok-sok értesítéskimaradás miatt, legyen az akár menetrendi változás, meglepő (?) áremelés, leértékelés, akár ilyen-olyan baljóslat, amely a közviszonyokban hálószerűen rezeg és fenyeget.

Korszerű felfogásban tehát egyszerre kell hiányolnom és szorgalmaznom az információpolitika reklámját, de nemcsak szavakban, retorikában, hanem főként és mindenek ellenére a már megvalósított információpolitikai *gyakorlat*, igaz csak sporadikus kezdeményeinek tényszerű, a továbbiakban pedig gondolatilag általánosított bemutatásával is. Gondolatilag ugyanis mi más az információpolitika, ha nem az intelligens és tájékozott magatartás szellemi megnyilvánulása a legkülönbözőbb értékű, szintű és körű társadalmi, gazdasági és politikai érdekek szolgálatában? Fogalmilag az "információpolitika" az életjelenségek, fejlemények szem előtt tartását és a vele adekvát gyakorlat kialakítását jelenti.

Nálunk például sokszor és sok helyen hangoztatják mentségként, miszerint a fejünk nem káptalan, s emiatt képtelen befogadni az információáradatot. Mi lehet rá a válaszuk? Nézetem szerint csak az, hogy amikor információgazdaságról ejtünk szót, akkor ugyancsak összetett és sokszínű tartalommal arról is beszélünk, hogy az információval gazdálkodnunk éppen úgy szükséges, mint a pénzzel. Sőt, még jobban, mert az információ nem csak mint áru hordoz értéket, s így gondolatvilágunk eleven megnyilvánulásává is válhat, ha sikerül rendszerbe foglalni és a szekerünkbe fogni. Eleven megnyilvánulás, amely mindazzal együtt, amit e kifejezés nyomán azonnal, de a szokásos jelentéssel érzékelünk, voltaképpen egy ország szellemi életében a kapcsolatrendszer honi és nemzetközi működését jellemzi. Éltető eleme – különös módon – az a bizonytalanság az élet minden területén, amelyet *Karinthy Frigyes* találóan azzal a félmondattal fejezett ki, hogy "úgysem úgy van", ahogy pillanatnyi ismereteink alapján várhatnánk. S hogy mi hogyan van és miként alakul, a piac a megmondhatója, például az a piac, amely bizonyosan okosabb bármilyen kormányzatnál, de főleg bizottságnál, noha ezek a területek is igyekeznek az uralkodó viszonyokat objektívizálni, elemzéseiket és intézkedéseiket racionálisan felfogni. Ámde az élet változásainak halmaza mindenkor lekörözi a "valamilyen fokon mindenütt, mindenkor szükséges" bürokratizáló intézkedések halmazát. Az áru és a pénz nemzetközi mozgása nem ismer határt, következésképpen határt sem lehet egyiknek sem szabni, amin persze csak a történelmileg, de főként gazdaságtörténetileg naiv ember ért anarchiát.

Itt egy olyan társadalmi-gazdasági jelenségről van szó, amelyet a múlt században kialakult, modernnek

vélt szemlélet tükrében anarchiának láttak, s a tudós elmék ezért úgy gondolták, hogy a földi dolgokat, legyenek azok természettudományiak vagy társadalmiak, egyetlen nagy eszmerendszerbe foglalva kell igazgatni, akár matematikailag is modellezni. Az elgondolás nemes törekvéseket szült, tudós moralisták szorgalmából új hitek születtek. Beköszöntött a társadalmi jobbitók és a népbárátok kora: a nagy tragédiák valószínűsége csökkenni, elhárításuk esélye pedig növekedni látszott.

Ezek a hitek nem igazolódtak. Bár a Titanic óceánjárót a technika tökélyeként ünnepelték, mint olyat, amely nem süllyedhet el, elsüllyedt mégis; bár az első világháborúba még lelkesen mentek a korszerűen felfegyverzett katonák, gondolván, "mire a falevelek lehullanak", győztesen hazatérnek, aztán négyévnnyi gyilkolás, szenvedés lett belőle. Később a harmincas évek gazdasági válsága, amely a második világháborúba torkollott, vonta kétségbe az "objektívizáló" jövőkutatók elgondolásait. Mennyire haladtuk meg – kérdezhetjük – az előző korszakot mi, maiak és maholnapiak: "Abban, hogy a tudomány már nem kerget lehetetlennek bizonyult célokat, a mai matematika, rendszerelmélet és az ezek tanulmányait összegező ismeretelmélet egyértelmű bizonyítékot szolgáltatott a valóság tapasztalatain túl is arra, hogy a dolgok bonyolultságának bizonyos fokán túl a jelenségek előre kiszámíthatatlannak válnak, még ha a fizikailag elképzelhető legnagyobb számítógépek segítenék is a folyamatok tervezését." (Vámos Tibor: *Meditáció az Új Márciusi Front ürügyén.* = *Valóság*, 1989. 2. sz.)

Sodrórúdnunk kellene tehát? Sodrásban, az élet, a gazdaság, a társadalom sodrásában lenni még nem jelenti azt, hogy sodródunk elkerülhetetlen lenne. Valamikor a felvidéki fakitermelők tutajokkal sodortatták magukat a Vág folyón és a Dunán az újpesti rakpartig. Ismerték azonban a folyók sodrát, felkészültek a kalandosnak tűnő utazásra, a kormányzásról sem feledkeztek meg. A fő dolog ebben az, hogy tudták, miszerint a víz az úr, s nem a folyót kívánták kormányozni, hanem a gályát. S ehhez minden szükséges információjuk, azaz rendszerezett, célra irányuló ismeretük, tudásuk meg is volt. Azt is mondhatnám, hogy a folyókkal való időleges kapcsolatuk és saját szükségleteik "algoritmusával" éltek, s ez a kapcsolat együttműködésük, együttmozgásuk szabályrendszerében zajlott le. Ennyiben a piacon uralkodó eljárási szabályrendszerhez illeszkedett, tartalmában viszont specifikus volt az értékesítésre szánt szálfa képében. És megélték belőle, ők is és a piac is.

...

Valamiféleképpen az effajta, ősidőktől fogva alap példának számító piaci lehetőség híján vergődik nézetem szerint a honi információ önmagában véve gazdag kínálata. A kihasználtsága? A "fejétől büzlik" tipikus esete. A honi információügy intézményei így vagy úgy, százféle módon kínálták és kínálják fel szolgáltatásaikat, de ezek a szolgáltatások sehogy-

sem állnak össze szolgáltatási rendszerré, olyan rendszerré, amely a kormányzat és a kormányzottak felkészülését segíthetné elő a várhatóra és a lehetségesre. Az ország mai kormányát pedig nem kevés meglepetés éri, ezek egyike az, hogy még a jól elgondolt szabályozások is a visszajukra fordulnak a valóságban. De még egyetlen olyan intézkedésről sincs tudomásom, hogy az ilyen meglepetésekre a kormány vagy valamelyik kormány szerv az országos információpolitikai magatartás reformját helyezte volna kilátásba.

Mondom, nincs róla tudomásom, mint ahogyan arról sincs, hogy mit művel a kormány a maga "műhelymunkájában", de az kitűnik, hogy nincs egybevágó tudat a vezetés és a társadalom között a legfőbb gondok eloszlását illetően. "Egyszerűen" amiatt nincs, mert nem működtetik az informatikai hálót, amit nem illenék csupán a technikai infrastruktúra hiányosságainak számlájára írni és letudni. Inkább mindazokéra, akiknél e tárgyban már régóta cseng a telefon, mégsem veszik fel a kagylót, avagy állomásuk fontosabbnak vélt ügyekben foglalt. Úgyhogy fel is ötlük a kérdés, érdemes-e reklamálni? A válasz lehetséges, bár tudni illik, hogy a mechanikusan ismétlődő reklamációkban is található olyan tudatforma, amely úgyszintén akadály lehet az információpolitika jelentőségének közvetítésében a magasabb kormányzati szintekhez. Ismét csak az amerikai, már említett példán okulva érzékelhető, hogy ott sem a kormányzat, sem a társadalom nem érzékelték azt, hogy miként és mely órától kezdve alakultak át információs társadalommá, és sokáig homályban maradt a kérdés, hogy ez az átalakulás szükségszerűen következett-e be? Ám létrejött, s nyilvánvalóan "alulról építkezve" alakította át az emberek és az intézmények közötti információcserét, egyszerűs mind egyre pontosabban határozta meg az információ piaci súlyát és értékét is. Ezt mára az Egyesült Államokban világosan felismerték, s nem átalják mondani, hogy nemcsak az idő, hanem az információ is pénz.

Más fejlett országokban is tudják ezt, de azokban a társadalmakban, így például Franciaországban, ahol az állami bürokráciát mindig is rossz szemmel nézték, az állami intézmények meglehetősen bizalmatlanok a szükségképpen liberális, szelídebben szólva demokratikus információgazdaság kialakulásával szemben. A Nemzeti Politikai Tudományok Alapítványa elnevezésű intézmény igazgatója, J. Meyrat az ország mintegy 25 ezer dokumentációs és információs tevékenységet űző szakemberének nevében tette szóvá a felső kormányzati szintekre címezve a következőket: "Amit mi kérünk, az egyáltalán nem a magunk kivételezését szolgálja. Kielégít bennünket, hogy olyan a foglalkozásunk, amelyet kedvelünk, s meggyőződésünk szerint társadalmi szükségletet fejez ki. Ezért bátorít bennünket a tudat, hogy szükség van ránk. Viszont elvárjuk, hogy a lehető leghatékonyabban gyakorolhassuk hivatásunkat mindazok támogatásával, akik a társadalmat képviselik, és a döntések nyelvére fordítják le kollektív

törekvéseinket, hiszen munkánknak kitüntetett helye van a nemzeti közösségnek abban az erőfeszítésében, amely a nemzet erőforrásainak jobb hasznosítása és életszínvonalának emelésére irányul." Csak megjegyzem, Meyrat előadásmódjából kiérezni, hogy a panaszos felhangon innen és túl Franciaországnak azért jelentős információvagyona és gazdasága van (bár rólunk is elmondhatnám ugyanezt, mint érvet "felfelé").

A lényeg tehát az lenne saját információpolitikai gondjaink dolgában, hogy a kormányzat jobban éljen, egyáltalán éljen az "alulról" létrejött, kiépített információs struktúrák szolgáltatásaival, s hagyjon fel az olyan kezdeményezésekkel, amelyek eleve kudarcra vannak ítélve (mint például az elhalt, mert költségvetési alapokon indult Országos Szakirodalmi Információs Rendszer – OSZIR – és hasonló célú társai). Az információgazdaság kiépülése a cél, amelyhez nem annyira költségvetési támogatás, mint inkább ösztönző információpolitika szükséges. Az információpolitika pedig akkor életképes, hatékony és ösztönző, ha a gazdasági struktúrák fejlődését, átalakulásait, szerveződési folyamatait deriválja, közvetíti, s eredményességét abban méri, hogy az információgazdaság mennyiben felel meg a konkrét gazdasági érdekeltségeknek.

Vegyük például az NSZK piacát, s vegyünk szemügyre a sok közül egy egyszerű esetet, amely elemi fokon világítja meg a fenti összefüggések működését. Az NSZK-ban 600 ezer kisipari vállalkozóval számolnak. A kérdés az, hogy mit kínálnak a munkanélküliséggel küszködő kormányzat számára, azaz mennyit tesz ki az ún. nyitott, még be nem töltött munkahelyek száma. A nyitott munkahelyek száma nyilván nem statikus, folyamatok függvénye, változó algoritmusok működnek ugyanis a piacon, s az, hogy hány munkahely keletkezik ezen a piacon, a kormány gazdaságpolitikájától függ és a belőle következő intézkedésektől is. A kormány pedig a hivatkozott értsd állóvízszertű – országos statisztikákból merítve megállapítja, hogy a kisiparban országosan 200 ezer nyitott munkahellyel számolhat. Ezzel szemben a kisiparosok hitelintézete, amely érdekkapcsolatai révén sokkal közelebb áll a vállalkozókhöz, s helyzetüket működésük (pénzgazdálkodásuk) dinamikáján méri le, megállapítja, hogy nem 200 ezer, hanem országosan egymillió a be nem töltött, illetve kialakítható új munkahelyek száma! (Berliner Handwerk, 1989. 8. sz.) Meglepő? Legfeljebb csak nekünk és az NSZK kormányának, magának a piacnak szinte természetes. De hát közölhetnék súlyosabb példákat is, ha a magyar gazdaságot a közeljövőben érintő alapvető új tendenciákra gondolok.

A Közös Piac új követelményeit felismerve, Nyugaton a működő gazdaság szintjén ma már *szisztematizált információajánlatról* beszélnek, amely formailag a tagállamok piacát és gazdaságát átfogó ösztönzés kategóriájába sorolható. A fogyasztásra alkalmassá tett, szisztematizált információajánlatnak az a célja, hogy segítse a gazdálkodók tájékozódását fejlesztési és értékesítési stratégiájuk kialakításában.

Eredményeit pedig az "europiac" új dimenzióhoz mérik, tekintettel arra, hogy ezen a közös piacon az áru, a tagállamok állampolgárai, a tőke és a szolgáltatások szabadon áramolhatnak, és szabadon alakíthatják ki érdekviszonyaikat és érdektagságaikat. Természetes, hogy e merésznek minősített új piacon a korábbi szabályozási és piacvédelmi intézkedéseket a megváltozott körülményeknek és gazdaságfel fogásnak megfelelően fokozatosan felszámolják. (Ezekről és az új Közös Piacról várható gazdasági impulzusokról szól az ún. *Cecchi-jelentés*, az összeurópai gazdaságfejlesztés új chartája.)

Az újjáformálódó Európai Közös Piac azonban nem csupán "részpélda értékű", hanem a kontinens méretűvé váló gazdasági, piaci, termelési formációról szóló híradás tárgya. Számunkra azzal az előnnyel járhat ez a kiteljesedésre váró formáció, hogy egyelőre kezdeti stádiumban van, miként a mi saját információpolitikai rendszerünk is a kezdeti stádiumban leledzik. Közös startot vehetnénk tehát, feltéve, hogy az integrálódás érdekében a célirányos, szisztematizált információ hasznosítása terén fel tudjuk számolni a változtatás, a kiépítés, a működtetés dinamikájában tartósan mutatkozó lemaradásunkat, késlekedésünket.

Objektíve ehhez minden szükséges informatikai intézményünk megvan (eltekintve a korszerű hírközlő eszközökkel létesíthető modern kapcsolatrendszer

hiányosságaitól), nehézségeinket inkább a szubjektív oldalon látom. Mint szakíró ezt például olyan negatív kísérő jelenségekből is érzékelem, mint a feldolgozott

– bár konkrét célra, célrendszerre csak kismértékben irányuló – nyomtatott műszaki-gazdasági információs közlemény pazarlása, a szakfolyóiratok tömegtelen remittendája, bezúzása, deficites forgalmazása stb. Ez arra utal, hogy az információs irodalom szórt fény gyanánt ugyan felderíti a szellemi tevékenységek csarnokait és műhelyeit, de hiányzik belőle az a fókusz, amely erőt adhatna kisugárzásának, amely *határozottan* megvilágítaná az előrehaladás útját és problematikáját (s azt is, hogy "mi van ott elől", ott tehát, ahol céljaink tábláját rendre elhelyezzük), s ezáltal hatástalan marad.

A fókusz nem más, mint az időszerű információpolitikai célrendszer s hozzá az adekvát mennyiségű és minőségű eszköztár. S ha mindez meg lenne, úgyszintén határozottabb értelmet kaphatna az a követelményrendszer is, amely a feldolgozott információk sajátosságaihoz igazított fogadóoldalra tartoznék, s az a közvetítőrendszer is, amelyet információpiacnak és -gazdaságnak nevezünk.

Beérkezett: 1989. V. 11-én.

Nyitott rendszerű felsőfokú képzés indul a mikroelektronikai eszközök, mikroszámítógépek alkalmazói részére

A jövőbe senki sem lát ... mégis van olyan terület, ahol jósnak sem kell lenni ahhoz, hogy szinte biztosan mondhassunk...

A mikroelektronika tudományának gyakorlati alkalmazása egyre nagyobb szerepet kap mindennapi életünkben. Nemzetközi tapasztalatok előrevetítésével már most állíthatjuk, hogy a századfordulóig a mikroszámítógépet szinte minden állampolgár használni fogja (pl. háztartási gépekben, órákban stb.).

Minden felelős munkakört betöltőni szándékozó vagy éppen betöltő szakembernek egyre inkább szüksége van arra, hogy saját szakmai ismeretei mellett a mikroelektronika eredményeit is alkalmazni tudja.

Az egyén és a társadalom szempontjából egyaránt hasznos és viharos gyorsaságú változásoknak vagyunk tanúi. A korszerű kutató, fejlesztő, gyártó eszközökben és magukban a gyártott termékekben: az ipar, a mezőgazdaság, az orvosi elektronika, az oktatás, a nyelvtanulás, szinte valamennyi tudományos kutatás, az adminisztráció stb. különböző területein napra követhetően bővül a mikroszámítógépek alkalmazása.

Tizenkilenc hazai egyetem/főiskola az

LSI Oktatóközpont
1033 Budapest III., Hévízi út 6/E
Telefon: 180-5712

működésével most indítja azt a nyitott rendszerű felsőfokú képzést, mely az egyéni érdeklődési körnek megfelelően lehetőséget nyújt *mikroelektronikát, mikroszámítógépet alkalmazó mérnök, üzemmérnök, tanár, mezőgazdasági gépészmérnök, orvos* stb. képzésére. Felvételi vizsga nincs, de a követelmény a kiadandó diploma szintjének megfelelő.

A hallgató *egyéni tanulással* sajátíthatja el az ismereteket; a módszertani segítséget nyújtó tankönyvek sora már megjelent, illetve folyamatosan megjelenik; az egyes tantárgyak, tananyagrészek videoszalagra vett előadásait többször megnézhetik – ezeket pl. a budapesti, illetve vidéki konzultációs központoktól kölcsönözni is lehet; igénybe vehetők a 3–5 napos vizsga-előkészítő tanfolyamok, és még tovább folytathatnánk.

Aki a jövőbe néz, aki előre akar lépni, aki úgy érzi, hogy a jövő technikáját már most érdemes elsajátítani, azok számára, ezen a szakterületen a képzés kapuit nagy igyekezettel próbáljuk kitérni.

Németh István
LSI ATSZ